

Kitap Değerlendirmesi

David Le Breton'un Acının Antropolojisi Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme

Merve Sultan AKÇAKAYA*

Fransız antropolog ve sosyolog David Le Breton'un kaleminden neşet eden *Acının Antropolojisi* adlı kitap, isminden de anlaşılacağı üzere oldukça mahrem ve bireysel bir olgunun sosyolojik ve antropolojik boyutlarını irdelemektedir. Yalnızca söz konusu eserinde değil, Breton'un kaleme aldığı diğer çalışmalarda da kişisel temalar ön plana çıkmaktadır. Özellikle *Yürümeye Övgü* (çev. İsmail Yerguz, 2003), *Ten ve İz İnsanın Kendi Kendini Yaralaması Üzerine* (çev. İsmail Yerguz, 2011), *Sessizlik Üzerine* (1997), *Bedene Veda* (çev. Aziz Ufuk Kılıç, 2016) gibi eserlerinde yazar, insanların pek fazla bilinmeyen yönlerine ışık tutmaktadır. Ancak her ne kadar Breton çalışmalarında, çoğunlukla bireysel tecrübeleri ele almış olsa da; aslında söz konusu deneyimlerin toplumsal ve kültürel yansımalarına dikkat çekmektedir. Bu noktada *Acının Antropolojisi* adlı eserde yazar, acı olgusunu toplumsal ve kültürel bir takım fenomenlerle açıklamaktadır. İlk etapta acı tamamen kişiye özel bir duygu durumuymuş gibi algılanmaktadır. Ancak Breton'a göre acının bireysellik boyutunun yanı sıra sosyal yansımaları da bulunmaktadır. Bu haliyle eser, her insanın deneyimlediği ve deneyimlemeye de devam edeceği acı olgusunu çok boyutlu bir şekilde ele almakta ve okuyucuya farklı bir perspektif kazandırmaktadır. *Acının Antropolojisi*, 2003 yılında Sel Yayıncılıktan, mütercim İsmail Yerguz tarafından Fransızca aslından dilimize çevrilmiştir. Söz konusu eserde yazar, insanların tecrübe ettiği duyguların geneline atıfta bulunmamakta; spesifik olarak acının bireysel ve kültürel durumuna temayül etmektedir. Breton'a göre insanların sosyal hayat içerisinde maruz kaldıkları yaralara ya da rahatsızlıklara karşı geliştirmiş oldukları tepkiler, acıyı deneyimleyen kişinin kültürel durumuna ve bireysel koşullarına göre farklılık göstermektedir. Buna bağlı olarak acıya karşı geliştirilen duyarlık eşikleri de aynı değildir. Dolayısıyla acı sosyal ve kültürel bir olgu olup, toplumsal/bireysel ilişkilerden bağımsız değildir.

*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji ABD
Doktora Öğrencisi
E-mail: merve.sultan4295@gmail.com
ORCID-ID:0000-0002-3313-8861

Yazar eserini temelde altı ana başlıkta yapılandırmıştır. İlk olarak kitabın birinci bölümünde acının bireysel yansımaları ele alınmakta ve acının ortaya çıkmasıyla beraber bireyin kimliğinde ya da toplumsal ilişkilerinde meydana gelen değişimlerden bahsedilmektedir. Acı bireyi kısmen kendinden, sürekli bir biçimde ise toplumsal ilişkilerinden uzaklaştıran bir olgudur. Yazara göre insanların başkalarıyla olan ilişkilerini düzenlediği bireysel denetim mekanizması, acıyla birlikte yok olmaya başlar. Genel tavırlar ya da yüz ifadeleri istemsiz de olsa değişime uğradığından karşılıklı iletişim kurma süreci zorlaşır. Bu haliyle acı yalnızca toplumsal ilişkileri değil, aynı zamanda insanın kendi bedeniyle ilişkisini de etkileyebilir. Nitekim acının gelmesiyle beraber kişinin eski kimliği yok olur ve acıya karşı direnç göstermeye başlayan bir kişilik var olmaya başlar. Dolayısıyla acı çeken aktör, etrafına yabancılaşır ve acının özelleştirdiği kişiliğin dışına çıkamaz hale gelir. Aynı zamanda yazar birinci bölümde, çok şiddetli acı, kronik ağrı, aman vermeyen acı ve *ifade edilemeyen acı* şeklinde adlandırdığı acı biçimlerinden de bahsetmektedir. Yazarın kategorik ayrımına göre söz konusu acı biçimlerindeki yoğunluk dereceleri ve devam etme süreleri de birbirinden farklıdır.

İkinci bölümde yazar, acının antropolojik özelliklerinden bahsetmektedir. Bu bölümde Breton temel iddiasını açık bir şekilde ifade etmektedir. Ona göre acı psikolojik bir olgu değil, yaşamsal bir olgudur (s.39). Yani acı çeken beden değil, tümüyle toplumsal bir aktör olan bireydir. Breton, bedeni sosyal ve kültürel koşulların dışında ele almaz. Ona göre bedenin doğası diye bir şey yoktur; mekâna, zamana ve duruma göre değişkenlik gösteren bedensel koşullar vardır. Acı katıksız biyolojik bir durum değil; çoğu zaman insanın ona yüklediği anlamların doğasına göre şekillenen bir olgudur. Breton acıyı gidermek amacıyla geliştirilen tedavi yöntemlerinin de kültürel koşullara göre değişkenlik gösterebileceğinin altını çizmektedir. Yazara göre bireyler, iyileşebilmek için kendi inançları ve beklentileri doğrultusunda hareket ederler. Örneğin; hekim, üfürükçü, büyücü, sihirbaz, psikolog, kırıkçı, çıkıkçı, hekim vb. herkesin asıl amacı kişiyi içinde bulunduğu durumdan çekip çıkarmak, aktörün çevreyle olan ilişkisinin devamlılığını sağlamaktır. Ancak yazara göre acıyla mücadele etme biçimleri, her toplumun kültürel kodlarına göre değişkenlik gösterebilir.

Kitabın üçüncü bölümünde acının dini boyutları üzerinde durulmaktadır. Özellikle yazar, semavi dinlerin kutsal kitaplarında acının ne şekilde ele alındığına ve dinsel sistem içerisinde insanın çektiği acıların ne anlama geldiğine odaklanmıştır. Kutsal kitaplarda (İncil ve Tevrat) genellikle iyilik hali ya da sağlıklı olma durumu, bireyin Tanrının emir ve yasaklarına uymasına bağlı kılınmıştır. Bunun aksine mutsuzluk, kötülük ya da acı Tanrının kutsal kitapta belirtmiş olduğu buyruklara karşı gelmenin bir sonucu olarak algılanmaktadır. Öyle ki Tanrının yolundan ayrılan kişi, acı aracılığıyla cezalandırılmaktadır. Söz konusu dinlerin kutsal kitaplarına göre emir ve yasaklardan uzaklaşan bireyi sınamak adına Tanrı, o kişiye acı çektirir. İnançlı bir kimsenin de kendisine verilen acıyı kabullenip, ona anlam ve değer atfetmesi gerekir. Yani birey çektiği acıları, dini buyruklara uygun olmayan tavır ve davranışlarını düzeltmesi için kendisine sunulan bir fırsat olarak değerlendirmelidir. Özellikle Hristiyanlıkta insanın çektiği her acı, çarmıhtaki İsa'nın çektiği acıların bir uzantısıdır (s.84). Yine semavi bir din olan İslam inancında acıya karşı geliştirilen özel bir tavır bulunmaktadır. İslam inancında Allah'ın buyruklarına boyun eğme durumu vardır (s.84). Yani Müslüman çektiği acılardan dolayı isyan etmez. Aksine maruz kalınan acılar, bireyi Allah'a daha fazla yakınlaştırmalıdır. İslam inancındaki acı olgusu,

Hristiyanlık ve Yahudilik inançlarındaki acı olgusundan oldukça farklıdır. Çünkü İslam inancında acı, bir günahın cezalandırma aracı değildir. Birey henüz doğmadan önce bu acı onun kaderine yazılmıştır. Dolayısıyla Müslümanın üzerine düşen görev, Allah'ın kendisi için yazdığı kadere boyun eğmesidir. Bunun yanı sıra kitapta, Doğu toplumlarındaki inanç sisteminde acı kavramına yüklenen anlamların içeriğine de yer verilmiştir. Hristiyanlık ve Yahudilik inançlarına benzer olarak; Doğu inanç sisteminde de bireyin çektiği bütün acı ve sıkıntılar, kesinlikle bir günahın sonucuyla ilişkilendirilir. Acı işlenen günahın bedeliyken; zevkler erdemli davranışların ödülüdür (s.93). Breton bu bölümde, çeşitli inanç sistemlerinin acıya yüklediği anlamlar üzerinde durmuştur. Böylece kitabın temel tezi burada da çeşitli argümanlarla desteklenmiştir. Yani acının kültürel bir olgu olduğunu iddia eden yazar, bu durumu dini inanç sistemleri üzerinden açıklamıştır.

Kitabın dördüncü bölümünde, acının sosyal hayattaki karşılığı üzerinde durulmaktadır. Breton'a göre çekilen acıya bir anlam yüklemek, anlık acının ötesinde bir durumdur. Çünkü her toplumun acıyı anlamlandırma şekli, o toplumun dünya görüşüyle ilişkilidir ve bu durum bir süreç gerektirir. Çoğu zaman bu kavrama yüklenen anlam, acının şiddetini azaltmaya yöneliktir. Aynı zamanda her toplum, kendi kültürel yapısına uygun bir şekilde geliştirdiği tekniklerle, acıya karşı mücadele etmeye çalışır. Acıya atfedilen kolektif anlam ve onu ifade ederken kullanılan işaretler sembolik teşhirlerdir. Esasen acı esnasında pek fazla dikkate alınmayan bir takım tavırlar, büyük oranda sosyal ve kültürel ilişkilere dayalıdır. Buna bağlı olarak kişilerin acıya karşı aldıkları tavır ya da geliştirdiği duyarlık eşiği de sosyal ve kültürel dokuyla yakından ilişkilidir. Breton'a göre acıya karşı mücadele etmek için geliştirilen duyarlık eşikleri cinsiyete bağlı olarak da değişkenlik gösterebilir. Öyle ki günümüzde çoğu toplum, erkek çocuklar için acı karşısında direnci ön plana çıkarmaya çalışırken; kız çocuklarının duygusallıklarına önem verir. Erkek çocuklar toplumda yer edinebilmek için acıya karşı direnmek zorundadır. Aksine kız çocukları bu acıya teslim olabilir. Hatta bu teslimiyetin ardından onu teselli etmek, oldukça yaygın bir tavidir (s.108). Bunun yanı sıra Breton, insanların acıya karşı gösterdiği mücadeleyi, farklı ülkelerin yapısal özelliklerini dikkate alarak açıklamaktadır. Mesela Amerika'daki İtalyan göçmenlerin ve Doğu Avrupa'dan göç eden Yahudi kökenli insanların, acıya karşı Amerikalılara oranla çok daha hassas olduklarını ifade etmiştir. Özellikle Yahudilerde gözlemlenen acının açıkça belli edilmesi durumu, onların sosyal çevresiyle iletişim kurma istencinden kaynaklanmaktadır. Öyle ki Yahudi hastaların acı çekerken yalnızlığa ve ilgisizliğe tahammülü olmadığından, sürekli başkalarıyla birlikte olmak isterler. Breton bu durumu, Yahudi halkının acılarla dolu geçmişiyle ilişkilendirmektedir. Bununla birlikte, İtalyan ve Yahudi göçmenlerin acı eşikleri birbirine yakın olsa da bu iki grubun tedavilere karşı yaklaşımları oldukça farklıdır. Nitekim İtalyan hastalar tedavi sürecinde hekimlere ve hastabakıcılara son derece güvenirken; Yahudiler tedavi sürecine kuşku ve şüpheyle bakarlar. Yani İtalyan hasta acının anlık durumuna odaklanırken, Yahudi hastalar daha çok ikincil etkenlerden dolayı sağlıklarının bozulacağını düşünürler. İşte Breton bu durumu, toplumların tarihiyle ilişkilendirerek açıklamıştır. Bu noktada yazar, Zborowski'nin görüşlerine ve çalışmalarına da sık sık atıfta bulunmuştur.

Yazarın bu bölümde üzerinde durduğu bir diğer mesele de acıya karşı mücadele etme yöntemlerinin sosyolojik faktörlere bağlı olarak nasıl bir değişkenlik gösterdiğidir. Breton bu durumu işçi/köylü ve modern insana atıfta bulunarak ifade etmektedir. Yazara göre işçiler ve köyde yaşayan bireyler için beden en önemli çalışma aracıdır. İşçinin ve köylünün çektiği acı, mesleki etkinliklerini kısıtlamadığı müddetçe

onlar tarafından ciddiye alınmaz. Çünkü beden gücüyle geçimini sağlayan köylü ya da işçiler için acıya dayanma ve direnç gösterme durumları daha belirgindir. Bunun aksine herhangi bir fiziksel çaba gerektirmeyen işlerde çalışan bireyler için beden, araç olmaktan çıkmış, mutlak bir şekilde korunması gereken varlık haline gelmiştir. Buna bağlı olarak modern tıbbın gelişmesiyle beraber, insanların hastalığa ve acıya karşı direnç gösterme eğilimi giderek azalmaya başlamıştır. Hatta bu durum, işçi ve köylü değerlerine de yansımış ve modern tıp ile birlikte onların da acıya karşı direnç gösterme eğilimlerinde bir düşüş gözlemlenmiştir.

Kitabın beşinci bölümünde yazar, modern tıbbın gelişmesiyle birlikte acıyı giderme ya da hastalığı tedavi etme yöntemlerinde de önemli bir dönüşümün yaşandığını belirtmiştir. Bu dönüşümün en önemli faktörlerinden biri anestezidir. Çünkü anestezi, ameliyat koşullarını büyük oranda değiştirdiği için ameliyat olan hasta bu durumun farkında bile değildir. Aynı şekilde ağrı kesici ilaçlar konusunda kaydedilen büyük gelişmeler de insanların acı karşısındaki tecrübelerini değiştirmiştir. Acı artık bir takım basit tedavilerle giderilebilmektedir. Dolayısıyla acıya karşı mücadele etmek için geliştirilen eski kültürel savunma mekanizmaları da giderek geçerliklerini yitirmektedir.

Son olarak altıncı bölümde acının sosyal işlevi üzerinde durulmaktadır. Breton'a göre toplumsal hayatta acının önemli bir işlevi vardır. Özellikle acıya şantaj yapma, insanların karşı tarafa seslerini duyurmak için başvurdukları bir yöntemdir. Açlık grevi ya da mahkûmların kendilerine zarar vermeleri bu duruma verilebilecek en açık örneklerdendir. Benzer olarak evlilikte eşlerden birinin, karşı tarafın davranışlarından dolayı sağlığının nasıl bozulduğunu dile getirmesi de önemli bir güç kaynağı olarak görülmektedir. Bu noktada acı karşı tarafı ikna etme aracı olarak kullanılmaktadır. Breton'a göre acının terbiye etme ya da hizaya getirme işlevi de bulunmaktadır. Yazar bu durumu öğrencileri örnek göstererek açıklamaktadır. Okulda öğrencilerin uygunsuz davranışlarına verilen cezalar, aslında öğrenciyi topluma yeniden kazandırma girişimleridir. Acı aracılığıyla öğrenciyi örnek davranışlar hatırlatılmış olur. Yazara göre yanlış bir davranışı cezalandırmak için acı vermek ya da itaate zorlamak, hem bir güç ilkesi hem de öteki üstünde egemenlik kurma biçimidir. Breton'a göre bir kimseye işkence etmek, o kişinin bedeni, inançları, benliği üzerinde egemenlik kurmaktır. Burada ise acının bir iktidar aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Breton'un kitapta yer verdiği acının işlevlerinden bir diğeri ise spor kültüründeki acının yeridir. Sıradan bireylerin ve sporcuların acıya atfettikleri anlam ve ona yükledikleri değer birbirinden farklıdır. Çünkü sporcu sıradan bir insan gibi acıdan kaçmaz. Acıyı amacına ulaşmak için gerekli olan bir motivasyon kaynağı olarak görebilir. Boksör bu bağlamda önemli bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Acının buradaki temel işlevi motivasyon sağlamaktır. Breton son olarak bazı geleneksel toplumlarda uygulanan inisiyasyon eğitimi, acının nasıl bir işlev gördüğünden bahsetmektedir. Bazı kabilelerde acı, bir toplumsal gerçeklikten başka bir gerçekliğe geçişi kanıtlamaktadır. Bu kabilelerde, ergenliğe geçiş törenlerinde genç erkeklerle uygulanan işlemler, oldukça sancılı ve acı verici işlemlerdir. Ancak kişi ne kadar çok acı çekerse çeksin, o anda yüzünde acıyı çağrıştıran herhangi bir tepkinin belirmesi, hem onun hem de ailesi adına utanç verici bir olaydır. Bu toplumlarda genel kabul gören davranış modeli, genç erkeğin acıyı soğukkanlı bir şekilde karşılamasıdır. Kişinin bu acıya dayanması, onun toplumsal hayatta karşılaşacağı zorluklarla mücadele edebileceğini ve hiçbir şeyin onu yıldıramayacağını göstermektedir. Bunun aksine acıdan kaçan genç, korkak olarak etiketlenir ve toplumdan dışlanır. Esasen

inisyasyon törenleri, toplumda kolektif bir algının doğmasına neden olur ve böylece genç erkeklerde toplumla bütünleşme duygusu, çektiği acıya karşı geliştirdiği dirençle birlikte artmış olur. Bu noktada Breton, acının bazı toplumlardaki bütünleştirici işlevini farklı toplumlara atıfta bulunarak açıklamıştır.

Breton eserinde, toplumsal hayatta bütün canlıların tecrübe ettiği acı olgusunu, bilimsel verilere dayanarak etraflı bir şekilde tartışmaktadır. Çalışmada genel olarak anket, gözlem, deney gibi veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Esasen oldukça kişisel bir meselenin sosyolojik ve antropolojik kökenlerini araştırmak, oldukça zahmetli ve emek gerektiren bir iştir. Özellikle çalışma nesnesinin spesifik ve soyut olması, konuyu kavramsal ve kuramsal düzlemde ele almayı güçleştirebilir. Ancak bu durum söz konusu eserde geçerli değildir. Çünkü yazar, her açıdan okuyucuya bütünlüklü ve kapsamlı bir perspektif kazandırmaktadır. Bununla birlikte çalışmada dikkat çeken bir eksikliği de dile getirmekte fayda vardır. Breton eserinde, acı olgusunu genel olarak 'fiziksel acı' kapsamında ele almıştır. Ancak eserde, fiziksel acıdan bağımsız gelişen 'psikolojik acıya' yer verilmemiş olması, çalışmanın eksik yönü olarak sunulabilir. Psikolojik acı daha çok travmatik olaylara maruz kalan ya da beklenmedik olumsuz durumlarla karşılaşan bireylerde görülmektedir. Bu durum fiziksel ağrılardan bağımsız geliştiği için acının farklı bir boyutu olarak ele alınabilirdi.

Kaynakça

Breton, D. L. (2019). *Acının antropolojisi*. (Yerguz, İ. Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.